

Mõtteid kasutajasõbralikust disainist Tartu Ülikooli raamatukogu näitel

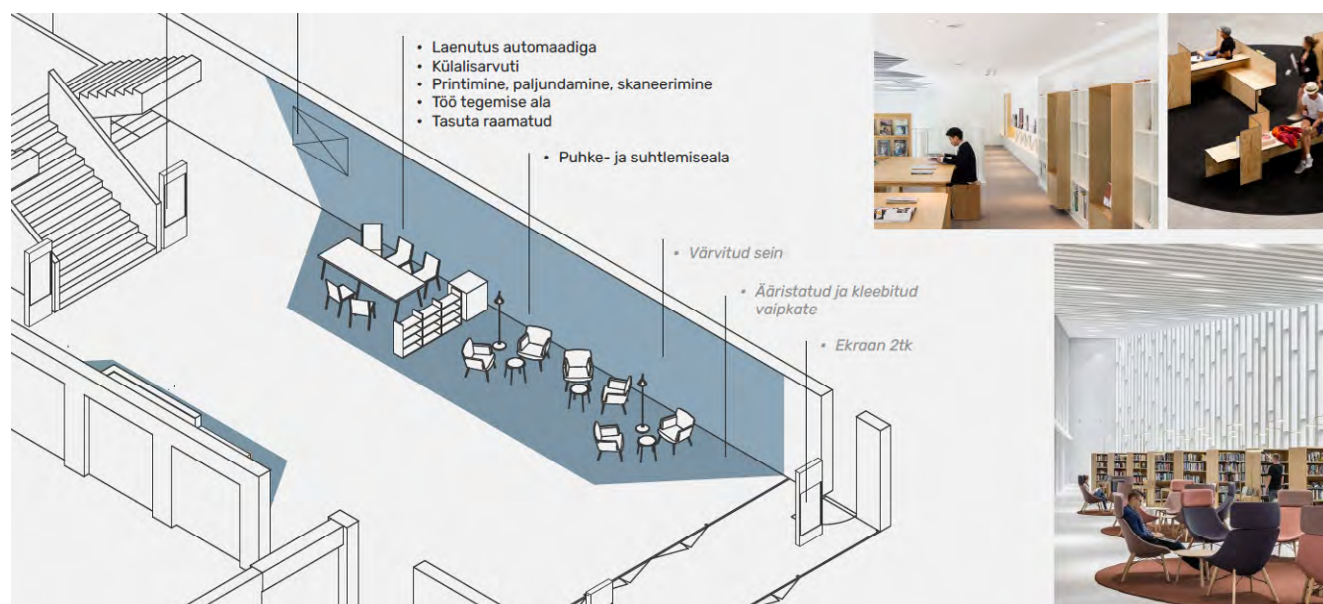
Kristian Kirsfeldt
disainiagentuur Velvet

Kui uurida, mida mõtlevad inimesed mõiste disain all, siis langevad vastused tavaliselt kahte kategooriasse. Üks neist on disain kui esteetika: disainrõivad, disainmööbel või disaineheted. Teine kategooria on disain kui kasutusmugavus – Fiskarsi toodete käepidemed, digitaalne tuludeklaratsiooni esitamine või nupp ekraanil, mis on täpselt seal, kuhu käsi liigub.

Raamatukoguga seoses huvitab meid see teine, kasutajat esiplaanile tõstev lähenemine. Raamatukogu on küll raamatute kogu, füüsiline koht raamatute säilitamiseks, kuid kõigi raamatukogu külastajate seisukohast on see koht, kuhu tulla, tsiteerides klassikuid, „seisma hiiglaste õlgadele, et näha kaugemale“. Raamat on küll oluline, aga

ainult üks vaheetapp teekonnal teadmiste juurde. See teekond – nii täiesti füüsilises mõttes! – on võetud Tartu Ülikooli raamatukogus viimasel aastal suurendusklaasi alla. Töö käigus on küsitud hulk kasutajakeskseid küsimusi, nagu näiteks „Kuidas ma leian minu jaoks olulise raamatu üles?“, „Kas ma saan aru, kus ma olen?“, „Kas ma saan aru, mida ma veel raamatukogus teha saan?“. Need on küsimused, mille üle saab arutleda väga üldiselt, kuid millele vastamiseks tuleb olla väga praktiline. Tartu Ülikooli raamatukogus on üheks käegakatsutavaks lahenduseks võetud viidasüsteemi uuendamine.

Me oleme viitade disainimisel lähtunud maailma parimatest praktikatest. Võib tuua välja järgmised põhimõtted.

Joonis. Fuajee ümberkujundamine suhtluskeskkonnaks, mööbli paigutuse eskiis.

Kasutajate liikumisteede analüüs

See on protsess, mille käigus vaadeldakse ruumi erinevate kasutajate rollidest lähtudes: inimene, kes on esimest korda raamatukogus, konverentsikülaline, vilunud raamatukoguhai, eesti keelt kõnelev inimene või inimene, kes ei oska eesti keelt. Igal kasutajagrupil on oma soovid ja plaanid, igaüks neist liigub ruumis erinevaid teid pidi. Liikumisteede analüüs näitab seda, kus on erinevate kasutajagruppide liikumise sõlmpunktid ja otsustuskohad. Kujutades neid liikumisteid hoone plaanidel, saame aluse, mille põhjal planeerida ruumi viidad, mis ütlevad õigele kasutajale just õigel hetkel ja õiges kohas seda, mida tal on vaja näha.

Infohierarhia

Kui liikumisteede analüüs annab meile ettekujutuse inimeste liikumisest ruumis, siis viidasüsteemi infohierarhia toetab seda asjade omavaheliste seoste mõttemudelit, mis on inimeste peas. Analüüs tõstatab erinevad küsimused. Millisteks valdkondadeks on raamatukogu jagatud? Millal on kasutajal oluline leida üles teda huvitav raamat? Aga millal tualettruumid? Kus on kohvik? Kuidas kasutada viitadel värve või ühtseid sümboleid, et siduda viidasüsteem tervikuks kogu majas? Infohierarhia aitab valida, mida näidata viitadel suuremalt või esmajärjekorras, mida väiksemalt ja teisejärgulisena.

Ligipääsetavus

Ligipääsetavuse all mõtleme seda, et ruum ja info oleks loetav ja kättesaadav erinevate võimetega inimestele. Noorele ja tervele inimesele võib tunduda, et ratastoolis liikuja on erand. Kuid piisab sellest, kui seesama hea tervise juures olev inimene kukub ja jalg pannakse kipsi või kui ta proovib liigelda lapsevankriga, siis ta saab aru, et liikumine on keeruline ja erand võib olla hoopis üldisem. Õnneks planeeritakse tänapäeval hooneid, luuakse keskkondi ja viitasid nii, et juba enne töö teostamist

vaadatakse idee kasutajasõbraliku ja laiema pilguga üle. Ligipääsetavus ei ole alati eranditega arvestamine. Erivajadustega inimestele disainitud lahendused on hästi loetavad ja kasutatavad kõigile.

Väärtusruumi defineerimine

Nii nagu viidasüsteem aitab kujundada inimese teekonda läbi teenuse, aitavad viidad kujundada ka vajalikke hoiakuid. Kuulus sõjaaegne inglise plakat sõnumiga „Keep calm and carry on“ aitas hoida moraali kõrgemal ja ohjeldada rahvamasse, kui neid oli kiiresti vaja suunata ühest kohast teise. See on väärtuste kujundamine ja viidasüsteem üheskoos. Tartu Ülikooli raamatukogu viidasüsteem räägib pika ajaloo, moodsast, lugejat toetavast organisatsioonist. See võib mõnele lõputööga kimpus olevale tudengile meelega hetkel sisendada just vajaliku annuse optimismi: „Jah, sa saad sellega hakkama!“, „Tule küsi abi, kui tunned, et üksi enam ei jaks!“

Ettevalmistava töö käigus liikumisteid analüüsidest sai selgeks, et Tartu Ülikooli raamatukogus on veel üks oluline sõlmpunkt, mis on kasutajale sama tähtis kui lugemissaalid ja tööruumid – raamatukogu fuajee. See ei ole ainult sisenemise ja läbiliikumise koht, vaid keskne paik, kus kohtuvad uued ja vanad olivad, lugejad ja töötajad, süvenejad ja rääkijad.

Kui kõik läheb plaanipäraselt, siis on tulevikus fuajee koht, kus on normiks suhtlus ja mõttevahetus. Siin saab olema hulganisti hubasust, erinevaid koosolemise kohti ja istumisnurki. Lisaks tuleb avatuma moega infopunkt, samuti trükiteenused, majajuhid, digitaalsed suunised ja palju muud. Fuajee võiks näidata moodsa raamatukogu ekstravertsemat palet.

Praegu, 2023. aasta lõpus raamatukokku tulles ei näe sa veel ühtegi uut viita ega uut fuajeed. Töö alles käib. Me loodame, et 2024. aasta toob selle kohta häid uudiseid. Usume, et siis vaatavad majast vastu uued, selgelt disainitud viidad, uutmoodi mõtestatud fuajee ja veelgi kasutajasõbralikum lugemisala!